

Prof. UAM dr hab. Magdalena Musiał-Karg
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Mateusza Zielińskiego
pt. „Przemiany cywilizacyjne a nowe formy aktywności politycznej w parlamentarnej
kampanii wyborczej 2015 r.”, Wrocław 2018, ss. 292,
napisanej pod kierunkiem prof. UW r. dr. hab. Roberta Alberskiego

Uwagi ogólne

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska dotyczy zagadnień istotnych, zarówno z punktu widzenia teorii (zwłaszcza systemów politycznych, bardziej szczegółowo – systemów wyborczych, marketingu politycznego w dobie nowych mediów), jak i praktyki politycznej związanej z funkcjonowaniem współczesnych systemów demokratycznych.

Technologie informacyjne i komunikacyjne, a tym samym narzędzia oparte na wykorzystaniu ICT, odgrywają bowiem obecnie coraz istotniejszą rolę przenikając niemal każdą dziedzinę funkcjonowania współczesnego człowieka i znajdując zastosowanie nie tylko w życiu społecznym czy gospodarczym, ale i politycznym. ICT w ewidentny sposób wpływają na współczesną demokrację, zmieniając nie tylko to, w jaki sposób przebiegają procesy informowania czy komunikowania pomiędzy aktorami życia politycznego, ale także przeobrażając proces wyborczy, uwzględniając w tym także kampanie wyborcze. Wykorzystywanie takich narzędzi jak Facebook czy Twitter w kampaniach wyborczych kandydatów do organów władzy ustawodawczej – stają się więc oczywistym i powszechnym elementem współczesnej rzeczywistości politycznej.

Przedmiotem przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej jest aktywność kandydatów do Sejmu i Senatu RP w dwóch – wydaje się – najbardziej popularnych portalach społecznościowych, a mianowicie Facebooku i Twitterze.

Warto w tym miejscu odnotować, iż pod koniec 2017 r. liczba użytkowników Facebooka przekroczyła 2 mld osób, które w ramach tego serwisu mogą tworzyć sieci i grupy, dzielić się wiadomościami i zdjęciami. Z kolei działanie serwisu Twitter polega na mikroblogowaniu, czyli wysyłaniu i odczytywaniu tzw. *tweetów*, czyli krótkich wiadomości tekstowych składających się maksymalnie z 280 znaków. Do grona użytkowników tego typu narzędzi należą nie tylko – jak mogłoby się wydawać – młodzi ludzie, ale także doświadczeni

politycy, którzy zdają sobie świetnie sprawę z tego, że możliwości portali społecznościowych są nieocenione, jeśli chodzi o docieranie do milionów odbiorców, a przez to i w przekazywaniu swojego programu wyborczego do konkretnych, sprofilowanych grup odbiorców.

Wykorzystanie zatem tego typu narzędzi internetowych odgrywa szczególnie dzisiaj niebagatelną rolę, ze względu na fakt, iż dzięki technologiom informacyjnym i komunikacyjnym zmienia się nie tylko funkcjonowanie wielu instytucji życia publicznego, ale także życie współczesnego człowieka. Jest to także wynik rozwoju cywilizacyjnego oraz zmian, jakie dokonują się w rezultacie zastosowania ICT w wielu obszarach życia społecznego. Przestrzeń polityczna wpisuje się także w zmiany będące wynikiem wykorzystania Internetu, narzędzi internetowych w relacjach pomiędzy aktorami życia politycznego.

Podjęta przez mgra Mateusza Zielińskiego tematyka jest więc niezwykle interesująca i ważna – dotyka bowiem wielu obszarów funkcjonowania współczesnego państwa: działania instytucji politycznych, polityków, systemu prawnego, czy wreszcie samych obywateli. Zagadnienia wpływu przemian cywilizacyjnych (a do takich należą przemiany związane z rozwojem ICT) na formy aktywności politycznej w kampanii wyborczej wpisują się w niezwykle aktualny obraz ewolucji społeczeństwa i systemów politycznego (szczególnie wyborczego) w wyniku wykorzystania Internetu i jego możliwości. Zastosowanie Internetu w przestrzeni politycznej ewidentnie kształtuje współczesne państwa demokratyczne, wpływając m.in. na relacje na linii politycy-wyborcy, zmieniając przy tym w istotny sposób kampanie wyborcze.

Poruszona w niniejszej dysertacji problematyka wpisuje się w bardzo aktualny i ważny poznawczo nurt rozważań naukowych. Badania nad wpływem wykorzystania Internetu (w tym portali społecznościowych) do kształtowania kampanii wyborczych tak bardzo się rozwinęły i nadal rozwijają, że absorbując uwagę badaczy, od wielu lat są popularnym tematem dociekań akademickich. Od długiego czasu niemalejące zainteresowanie tym obszarem w naukach społecznych, a także aktualność tematyki w szeroko rozumianej polityce – wydają się być jednymi z najważniejszych argumentów uzasadniających podjęcie przez Doktoranta badań na tą problematykę.

Struktura pracy

Rozprawa doktorska Pana mgr. Mateusza Zielińskiego pt. *„Przemiany cywilizacyjne a nowe formy aktywności politycznej w parlamentarnej kampanii wyborczej 2015 r.”* liczy 292 strony.

Przedmiotem zainteresowania Doktoranta jest aktywność polityków (ubiegających się o mandat posła i senatora) w dwóch najbardziej popularnych serwisach społecznościowych, które wykorzystywane są w tym kontekście jako przestrzeń agitacji wyborczej.

Zaznaczyć należy, iż przedłożona do recenzji rozprawa doktorska tworzy logiczną i wewnętrznie spójną całość złożoną z czterech rozdziałów: *Cywilizacja a zmiana cywilizacyjna* (rozdział I); *Zmiana cywilizacyjna a nowe technologie komunikacyjne* (rozdział II); *Zmiana cywilizacyjna a system polityczny Polski* (rozdział III); *Zmiana cywilizacyjna a kampania wyborcza* (rozdział IV). Pracę zamyka *Zakończenie*, w którym Autor w syntetyczny sposób ustosunkowuje się do problematyki badań, prezentując główne wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy oraz *Bibliografia*. Całość poprzedza *Wstęp*, w którym określono cel, przedmiot, metodologię dociekań naukowych.

Struktura pracy – jak zaznacza Autor – ma „szkatułkowy” charakter – każdy kolejny rozdział stanowi zawężenie omawianego wcześniej obszaru. W pierwszym rozdziale wyjaśnione krytycznie zostało pojęcie „cywilizacji”, przy jednoczesnym naświetleniu ewolucji związanych z nią idei. Drugi rozdział rozprawy miał na celu zarysowanie procesu rozwoju Internetu, przy jednoczesnym wyjaśnieniu roli mediów społecznościowych. Autor przywoływał w tej części koncepcje takich teoretyków, jak m.in. Linus Torvalds, Howard Rheingold, Philip N. Howard czy Jan Söderqvist. Trzeci rozdział to analiza rozwoju infrastruktury ICT w Polsce, natomiast w rozdziale czwartym – kluczowym, wydaje się, dla całej rozprawy – najwięcej uwagi poświęcono analizie znaczenia rywalizacji wyborczej w Internecie. Ostatni rozdział zawiera także interpretację wyników badań empirycznych przeprowadzonych przez Autora.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że poszczególne rozdziały poprzedzone są wstępem oraz zakończeniem, co czyni dociekania badawcze bardziej uporządkowanymi. Sugerowałabym jedynie zmianę nazewnictwa tych fragmentów na „wprowadzenie” i „podsumowanie”, co zwiększyłoby przejrzystość wyводу, rozróżniając *Wstęp* do całości rozprawy od wprowadzeń do poszczególnych rozdziałów. Należy także podkreślić, że liczne wykresy, tabele, schematy, oraz grafiki stanowią istotne uzupełnienie dla dociekań badawczych.

Cel i zakres badań

Podjęty w dysertacji problem badawczy został dość dokładnie nakreślony w części wstępnej pracy. Autor zaznaczył, iż celem rozprawy jest *osadzenie nowych form działań politycznych w szerszej perspektywie teoretycznej oraz zbadanie ich związku z niektórymi kluczowymi zmiennymi socjodemograficznymi wybranych posłów i senatorów*. Mgr Zieliński wskazuje także, iż *przedmiotem podjętych „metarozważań” jest użyteczność zestawu narzędzi i metod badawczych, związanych z tradycją badań określanych mianem teorii aktora-sieci (actor- network theory - ANT) w obszarze dociekań politologicznych*.

We *Wstępie* do pracy Pan magister uzasadnił wybór podjętego w dysertacji tematu, a także wskazał cezurę czasową, której dotyczyły prowadzone w ramach pracy badania

empiryczne. Autor podzielił pracę na dwie części – opisową oraz empiryczną, co we *Wstępie* pracy było zaznaczone. Wywód M. Zielińskiego jest konsekwentnie i logicznie prowadzony właśnie w oparciu o taką strukturę pracy.

W związku z tak przyjętym podziałem dysertacji - Pan mgr M. Zieliński – skonstruował dwie grupy pytań i hipotez badawczych. Pytania badawcze służyły weryfikacji wymienionych hipotez, a tym samym realizacji zamierzonych w pracy doktorskiej celów.

W części deskryptywnej sformułowane zostały dwa ogólne pytania (pierwsze – o istotę cywilizacji i zmian cywilizacyjnych, a drugie o miejsce demokratycznego systemu politycznego i wyborów w cywilizacji opartej na komunikacji internetowej). Odpowiedzi na te pytania służyły określeniu granic szerszych ram interpretacyjnych, w których umieszczona została analityczna część badań. W części empirycznej dysertacji Autor postawił sześć pytań badawczych (jedno ogólne – o wpływ nowych „internetowych” form aktywności na tworzenie reprezentacji parlamentarnej, i pięć szczegółowych – dotyczących różnego rodzaju relacji pomiędzy decyzjami politycznymi kandydatów a innymi zmiennymi dla jego kandydatury (wiek, wykształcenie, doświadczenie itd.) w kontekście parlamentarnej kampanii wyborczej z 2015 roku.

W dalszej części *Wstępu* Autor doprecyzowuje zakres przedmiotowy swojej analizy, wskazując szczegółowo, czego będą dotyczyć kolejne zadania badawcze i opisując zawartość kolejnych rozdziałów (s. 20-23). Docenienia wymaga fakt, iż M. Zieliński konsekwentnie realizuje swoje zamierzenia badawcze i stara się udzielić trafnych odpowiedzi na postawione pytania.

Nie mam wątpliwości, że w tej twórczości jest bardzo wiele elementów, które wzbogacają naszą wiedzę, dotyczącą zarówno rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych i ich roli w życiu politycznym, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu wykorzystania portali społecznościowych na aktywność polityczną oraz kształt reprezentacji parlamentarnej.

1. Uwagi metodologiczne

Kwestie metodologiczne zostały przedstawione i wyjaśnione na początku dysertacji. *Wstęp* pracy został poświęcony również analizie dotychczasowego stanu badań nad rozważanymi zagadnieniami. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż do kwestii metodologicznych i definicyjnych Doktorant powraca wielokrotnie w wielu miejscach tekstu, co świadczy o tym, że ma świadomość celu swojej pracy i konsekwentnie trzyma się obranego kierunku rozważań.

We *Wstępie* Pan Mateusz Zieliński określił zastosowane przez siebie metody badawcze (s. 10-11). Co ważne, Autor dobrze uzasadnił potrzebę zastosowania wybranych przez siebie metod, a za szczególnie trafne uważam metody dobrane w części analitycznej rozprawy. Autor oparł się zarówno na strukturalno-funkcjonalnej metodzie systemowej, następnie zaś

wykorzystał elementy teorii aktora-sieci (autorstwa Latoura). Dokona w rozdziale czwartym analiza oparta o wykorzystanie metod statystycznych świadczy o świetnym przygotowaniu Pana magistra do prowadzonych badań. Co istotne, jest to umiejętność dość rzadka wśród badaczy reprezentujących nauki o polityce.

Uważam więc, iż Pan magister trafnie dobrał warsztat metodologiczny, który był mu pomocny w procesie badawczym. W moim przekonaniu we *Wstępie* Autor powinien jednak zaznaczyć, iż dysertacja ma charakter interdyscyplinarny, łączący badania nie tylko z zakresu nauk o polityce, ale także z nauk prawnych, czy do pewnego stopnia socjologicznych. Ta uwaga powinna być podniesiona przy charakterystyce wykorzystanych w pracy metod badawczych.

Zaznaczyć pragnę, iż wskazany przez mnie mankament w żaden w istotny sposób nie wpływa na całość rozważań prowadzonych w rozprawie, którą oceniam bardzo wysoko.

Uwagi merytoryczne

Do realizacji przedstawionych powyżej celów dostosowano strukturę rozprawy. Składa się ona – jak już wspomniałam – z czterech rozdziałów, *Wstępu*, *Zakończenia* oraz *Bibliografii*.

Realizacji badań dobrze służy, logicznie, przejrzyste i konsekwentnie skonstruowany plan pracy. Jego struktura wyraźnie określa koncepcję badań. Wskazuje na umiejętności samodzielnego stawiania problemu i konsekwentnego jego rozwiązywania. Nie jest to umiejętność powszechna, szczególnie u młodych badaczy.

Na pochwałę zasługuje rzetelne i wnikliwe przeprowadzenie badań przy jednoczesnym ich dość szerokim zakresie. Dokonano przeglądu bardzo różnorodnej literatury przedmiotu. Doktorant wykazał się dużą erudycją i umiejętnościami analitycznymi. Potrafi stawiać pytania i definiować problemy, dobierać argumenty, przeprowadzać analizę i formułować wnioski.

W dysertacji Pana Mateusza Zielińskiego wyróżniam dwie warstwy rozważań zawarte odpowiednio: (1) w rozdziałach pierwszym, drugim i trzecim; (2) w rozdziale czwartym.

Rozważania zawarte w trzech pierwszych rozdziałach stanowią podłoże teoretyczne dla analiz przeprowadzanych w dalszej części pracy. Ta część dociekań Autora w stopniu zadawalającym ukazuje takie problemy jak: definicja i kategorie „cywilizacji”, „zmiany cywilizacyjnej”, czy „cyfryzacji”. Wspomniane dwa pierwsze terminy rozpatrywane są jako kategorie geopolityczne, historiozoficzne, dyscyplinarne czy systemowe. Z kolei cyfryzacja ukazywana jest w kontekście ewolucyjnym. Doktorant w syntetyczny sposób nakreślił stan i wpływ cyfryzacji na system polityczny Polski. Niezmiernie ważnym jest fakt, iż Autor w każdej części swoich rozważaniach zwrócił uwagę na złożoność materii badawczej, przytoczył głosy uczonych w różnorodny sposób odnoszących się do podjętych w rozprawie zagadnień. Druga część dysertacji to część empiryczna, w której Autor dokonuje analizy kwestii bezpośredniego

użycia mediów społecznościowych w kontekście parlamentarnej kampanii wyborczej z 2015 roku.

Wśród najważniejszych uwag dotyczących rozprawy, zwróciłabym uwagę na kilka elementów.

Zastanawia mnie, dlaczego Autor w tytule rozdziału drugiego używa zwrotu „nowe technologie komunikacyjne”, nie definiując go w żadnym miejscu rozprawy. W moim przekonaniu zwrot winien być zastąpiony raczej terminem technologie informacyjne i komunikacyjne (*ICT – Information and Communication Technologies*), bowiem w zakres pojęciowy ICT wchodzi media komunikacyjne (np. Internet, telefonia komórkowa), media umożliwiające zapis informacji, a także sprzęty umożliwiające przetwarzanie informacji (np. sieci komputerowe itp.). Proponowany przeze mnie termin jest obecnie powszechnie wykorzystywany, stąd jego użycie wydaje się być w rozprawie o wiele bardziej uzasadnione, tym bardziej, że Autor zajmuje się w pracy analizą związaną z zastosowaniem Internetu w przestrzeni wyborczej.

Na stronie 6 dysertacji Pan M. Zieliński – pisząc o konstrukcji procesu badawczego w części analitycznej pracy – zaznacza, że dane, które poddane będą badaniu zostały zebrane w okresie od 25 września 2015 r. do 24 października 2015 r., czyli dokładnie przez miesiąc przed dniem wyborów. Autor dodatkowo przypomina, że 25 września był również datą, kiedy oficjalnie rozlosowano numery porządkowe komitetów wyborczych. Wydaje mi się, że bardziej zasadna byłaby analiza danych z pełnego okresu kampanii wyborczej, co dałoby całościowy obraz podejmowanych działań, a nie tylko tych, które podejmowane były w kluczowej fazie rywalizacji przedwyborczej. Zgodnie z tym podejściem można było zacząć zbieranie danych w dniu 22 lipca 2015 r., kiedy to w Dzienniku Ustaw opublikowano postanowienie prezydenta Bronisława Komorowskiego o zarządzeniu wyborów wraz z kalendarzem wyborczym (wówczas oficjalnie rozpoczęła się kampania wyborcza).

Czytając rozprawę wydaje się, że brakuje w pracy fragmentu poświęconego nowym mediom jako narzędziom rywalizacji politycznej. Warto byłoby szczegółowiej scharakteryzować narzędzia internetowe wykorzystywane w kampaniach wyborczych, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki mediów społecznościowych.

W drugim rozdziale rozprawy Pan mgr Zieliński prowadzi niezwykle interesujące rozważania na temat cywilizacji opartej na technologiach informacyjnych i komunikacyjnych. Mam jednak wrażenie, że Autor synonimicznie stosuje terminy „ICT” oraz „Internet”, co nie jest podejściem do końca właściwym. Internet wszak wchodzi w zakres pojęciowy technologii ICT, ale nie można powiedzieć, by to były terminy tożsame. W tej części rozprawy brakuje mi ponadto odwołań do dorobku Leszka Porębskiego czy Andrzeja Kaczmarczyka, którzy prowadzą badania nad wpływem ICT na przestrzeń polityczną.

Niezwykle istotnym w moim przekonaniu jest rozdział IV dysertacji, prezentujący i interpretujący wyniki badań własnych. Doktorant wskazał tu nie tylko na istotne relacje między aktywnością polityków na FB i Twitterze, ale także dokonał analizy ich aktywności w kontekście kampanii parlamentarnej. Szczególnie ten rozdział wymagał od Autora dużego rozeznania w zastosowaniu metod statystycznych, a także rzetelności w przeprowadzonych badaniach.

W zakończeniu Pan magister podsumowuje prowadzone rozważania próbując wskazać na złożoność zagadnienia wykorzystania mediów społecznościowych przez polityków, odnosząc się przy tym do najważniejszych wniosków i ich uzasadnienia.

Rozważania Pana mgr. Mateusza Zielińskiego prowadzone są na solidnej bazie źródłowej. Bibliografia liczy 33 strony. Autor odwołuje się do licznych opracowań i artykułów naukowych polskich i zagranicznych autorów. Posiłkuje się także artykułami publicystycznymi czy materiałami z Internetu.

Jeśli chodzi o bibliografię, to mam dwie drobne uwagi. O jednej wspomniałam już powyżej – według mnie brakuje powołania się na publikacje kilku polskich autorów. Wymieniłabym m.in. następujące prace:

- Leszek Porębski, *Technika w perspektywie społecznej*, Wydawnictwo: Księgarnia Akademicka: 2018.

- Mirosław Lakomy, Leszek Porębski, Natalia Szybut, *Polityka 2.0. Aktorzy polityczni w świecie nowych technologii*, Akademia Ignatianum w Krakowie, Kraków 2014;

- Andrzej Kaczmarczyk, *Cyberdemocracy: Change of Democratic Paradigm in the 21st Century*, The Key Publishing House Inc., 2010.

Druga uwaga dotyczy powołania się na pracę autorstwa Koniecznego (s. 84), która to publikacja nie jest uwzględniona w bibliografii.

Więszych zastrzeżeń nie budzi strona językowa rozprawy. Praca napisana jest ładnym językiem polskim. Błędów literowych w pracy jest niewiele (np. na s. 22, 23), za to pojawiają się drobne błędy interpunkcyjne. Oprócz tego, warto zwrócić uwagę na to, że Autor co najmniej kilkakrotnie popełnia błąd ortograficzny, pisząc słowo „internetowy”, „internetowa” z wielkiej litery (s. 98. 100, 106).

Konkluzja

Oceniając rozprawę doktorską mgr. Mateusza Zielińskiego stwierdzam, że cel zasadniczy pracy został zrealizowany. Autor kompleksowo, rzetelnie i profesjonalnie przedstawił pełną i wielowątkową analizę nowych form aktywności politycznej w kampanii wyborczej w 2015 r. w mediach społecznościowych, osiągając zamierzone cele badawcze.

Przedstawione powyżej, również krytyczne, uwagi w niczym nie obniżają wartości naukowej, poznawczej i praktycznej rozprawy doktorskiej magistra Mateusza Zielińskiego

i stanowią jedynie sugestie i prezentację odmiennych od Doktoranta poglądów w kwestiach zasadniczo drugorzędnych.

Oceniona powyżej rozprawa doktorska stanowi samodzielne opracowanie, będąc jednocześnie rozwiązaniem ważnego zadania badawczego i dlatego w pełni odpowiada wymaganiom stawianym przez *Ustawę*. Zgodnie z §6 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 września 2016 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2016 roku, poz. 1586 ze zmianami) wnoszę o dopuszczenie Pana magistra Mateusza Zielińskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Magdalena Musiał-Kemp

Poznań, 28 września 2018 r.